

Migratiedebat: Engeland vreest 'Nederlandse toestanden'

Engeland beleeft een eruptie van anti-immigratie-sentiment. Taboes worden geslecht, politici van links en rechts spreken harde taal. Het lijkt erg op wat Nederland overkwam tien jaar geleden, met een Engelse versie van Paul Scheffer én een eigen pendant van Geert Wilders. Maar er zijn grote verschillen.

HOUSING BENEFIT BAN ON JOBLESS MIGRANTS', schreeuwde de *Daily Mail* op de dag dat ik in Engeland aankom. Geen woontoeslag voor werkloze migranten, dat maken twee ministers van de Conservatieven in die krant bekend. Een paar weken eerder is ook al de toegang tot bijstandsuitkeringen beperkt. Labour heeft er een zootje van gemaakt, schrijven de ministers, door 'de deur open te zetten voor een vloedgolf aan migranten die de banen kregen van onze eigen mensen'. Dezelfde dag nog komt Labour met een eigen plan: wie de Engelse taal onvoldoende beheerst, verliest zijn uitkering als hij weigert op cursus te gaan.

De beer is los, in Engeland staat de immigratie ter discussie. Dat is opmerkelijk. Jarenlang was er nauwelijks verzet tegen de hoge en steeds stijgende immigratie-aantallen. Het werd verkocht als goed voor de economie en gevierd als een bijdrage aan de diversiteit. De Olympische Spelen van 2010 waren een groot multicultureel feest en de Britse harten zwelden van trots.

Daar lijkt weinig meer van over. De boosheid op de politieke elites van links en rechts die het uit de hand hebben laten lopen, is groot. Populisten hebben de wind in de zeilen.

Vanaf deze kant van de Noordzee lijkt het allemaal erg op wat Nederland de laatste jaren is overkomen. Maar er zijn ook verschillen: het woord 'allochtoon' valt nooit, de discussie gaat nauwelijks over integratie, en het publieke ongenoegen is niet gericht tegen de migranten of tegen een religie. Wat gebeurt er in Engeland?

Peckham

De volgende dag heb ik afgesproken met Ben Gidley, onderzoeker bij het migratie-instituut Compas in Oxford. Het is zijn idee om me de Londense wijk Peckham, ten zuiden van de Theems, te laten zien. Vanuit het treinstation lopen we de Rye Lane in, de belangrijkste winkelstraat en een spiegel van de wijk: kleurrijk en arm. De straat is een aaneenschakeling van kleine winkels in smalle pandjes – textiel, plastic, groente, slagers, eetgelegenheden, kappers en nagelstudio's. De bevolking van Peckham bestaat voor meer dan de helft uit zwarte Afrikanen en Caribiërs, maar de meeste middenstand is in handen van Aziaten. Veel winkels verhuren om de kosten te drukken een paar vierkante meters aan een ander, en zo zit er in de groentezaak

ook een telefoonkaartenverkoper. De kapperszaken en nagelstudio's worden verhuurd per stoel. De overdekte markt is een bazaar; veel meer dan een toonbank hebben de verkopers niet. Lage omzetten, maar wel een kans om iets te beginnen. Dat is de aantrekkingskracht van Engeland, en daarbinnen van Londen.

We strijken neer voor een koffie. Het klopt, zegt Gidley, de stemming over migratie is uitgesproken negatief. Anders dan het lijkt, is dit geen plotselinge omslag, maar iets wat zich de afgelopen vijftien jaar langzaam heeft opgebouwd. Engeland kende vanaf de Tweede Wereldoorlog een gestage instroom van migranten uit de (voormalige) koloniën. Dat ging niet zonder slag of stoot; er was openlijk racisme en er waren gewelddadige rellen. Toen Tony Blair premier werd in 1997 en hij de loftrumpet stak over diversiteit, was dat de afsluiting van vijf moeizame decennia waarin Engeland had leren omgaan met zijn status van immigratie- en multiraciaal land. Gidley: 'Blair predikte een *new Britishness*, een identiteit die inclusief en open is.'

Gewelddadige rellen door Pakistaanse jeugd in 2001, 11 september en de bomaanslagen in Londen van 2005 brachten het land niet van slag. Blair sprak over integratie en cohesie, kwam met een burgerschapstest voor nieuwe migranten en eisen om Engels te leren. De regering presenteerde zich als streng op immigratie, en het aantal toegelaten asielzoekers daalde inderdaad, maar economische migranten werd geen strobreed in de weg gelegd. Terwijl andere EU-landen in 2004 de nieuw aangesloten Oost-Europese landen nog een paar jaar in de wachtkamer zetten, deed Engeland de deur open. Gidley: 'De economie draaide op volle toeren, er was een grote vraag naar arbeid. Deze migratie was profijtelijk voor het land, stapels onderzoeken die dat aantoonde, maar dat is nooit uitgelegd. De discussie werd vermeden.' Onder andere door steeds met lage schattingen te komen over de aantallen. Uiteindelijk kwam in tien jaar tijd bijna een miljoen Oost-Europese mensen naar Engeland, ongeveer een derde vertrok weer. Daarbovenop kwam een nog groter aantal migranten, vooral Aziaten, die voor studie naar Engeland kwamen (en komen).

Mrs. Duffy

Bij de verkiezingen van 2010 speelde immigratie nauwelijks een rol. Tot het Mrs. Duffy-incident. Deze 65-jarige Labour-stemmer uitte in een straatgesprek met Labour-leider Brown haar bezorgdheid over 'al die Oost-Europese mensen', met de toevoeging 'dat je over

migranten natuurlijk niks mag zeggen'. Toen Brown zich achteraf beklagde over deze 'bigoted woman' – te vertalen als 'intolerante zeurkous' – en deze woorden werden opgevangen door een tv-microfoon, was de rel geboren. Gidley: 'Opeens was de enorme kloof zichtbaar tussen de politieke elite en de lagere klasse en hun zorgen.' De leider van de Conservatieven, David Cameron, benoemde zichzelf tot 'de stem van Gillian Duffy' en deed in een tv-debat de belofte de immigratie terug te brengen van enkele honderdduizenden tot enkele tienduizenden. Een toezegging die hem als premier nu achtervolgt omdat hij die niet weet in te lossen. Onder andere omdat hij vastzit aan EU-verdragen over open grenzen. In de aanloop naar de Europese verkiezingen van dit jaar en nationale verkiezingen uiterlijk volgend jaar, toont Cameron zich steeds militanter en eist hij van Brussel aanpassing van de regels.

De Conservatieven voelen de hete adem in de nek van de UK Independence Party (UKIP) die in haar standpunten over migratie en de EU te vergelijken is met onze PVV. Inclusief de anti-elitehouding van UKIP-leider Nigel Farage, maar exclusief de kruistocht tegen de islam. In de opiniepeilingen haalt de UKIP 20 tot 25 procent van de stemmen en ligt de partij op koers om de tweede of zelfs de grootste van Groot-Brittannië te worden. Ook Labour-leider Milliband zit in de verdediging en heeft zijn excuses aangeboden voor het migratiebeleid van zijn partij de afgelopen tien jaar.

Nog nooit was een zo grote meerderheid van de Britten voor beperking van migratie: bijna 80 procent. Behalve over het inpikken van banen klagen mensen over het opstrijken van uitkeringen, de kosten voor zorg en onderwijs en over het voordringen bij huisvesting. De publieke voorzieningen in Engeland zijn in vergelijking met andere Europese landen erg open. Migranten kunnen snel aanspraak maken op sociale woningen, ze hebben toegang tot de gratis gezondheidszorg (NHS) en de drempel voor uitkeringen en toeslagen is laag.

Gidley denkt dat de pijn bij veel Britten ergens anders zit. 'Dat is het gevoel genegeerd te zijn, er is niet naar hen geluisterd, er is ze zelfs niets gevraagd. Labour heeft gedacht: Het draagt bij aan de welvaart dus er is geen probleem. Dat is een misrekening.' Nigel Farage zegt openlijk: 'Die extra groei kan me niets schelen, het land is te vol.' Veel Britten zijn het met hem eens, inclusief de etnische minderheden.

Dat wil Gidley benadrukken: als de Britten het over migranten hebben, dan gaat het over diegenen die recent geïmmigreerd zijn. In de huidige discussie denken mensen bij het woord 'migrant' aan een Oost-Europeaan of een

asielzoeker, zo blijkt uit onderzoek. Zoiets als onze 'tweede generatie migranten' bestaat niet. De kinderen van migranten zijn in Engeland geboren, ze behoren misschien tot een etnische minderheid maar ze zijn Brits burger.

Sheperd's Bush

Een dag later spreek ik David Goodhart, directeur van de progressieve denktank Demos. Met zijn boek *The British dream* gooide hij in het voorjaar van 2013 een steen in de vijver door als linkse intellectueel stem te geven aan het sluimerende immigratie-ongenoegen bij vele Britten. Hij verwijt zijn eigen soort, de 'left liberals', dat ze met hun kosmopolitisme de grenzen wagenwijd hebben opengezet en vervolgens het debat hebben gesmoord door oprechte bezwaren weg te zetten als racistisch. Het boek werd in eerste reactie door linkse denkers, onderzoekers, schrijvers afgeserveerd, maar Goodhart's stevige onderbouwing heeft de partijen gedwongen de voorspelbare verdedigingslijnies te verlaten. Langzaam ontstaat er ook een intellectueel debat; bezwaren tegen immigratie worden niet langer louter als ressentiment afgedaan, maar serieus besproken. David Goodhart voelt zich vereerd door de vergelijking met Paul Scheffer. 'Hij is mijn voorbeeld.' We hebben afgesproken in een Syrisch restaurant in de wijk Sheperd's Bush. Het is lunchtijd en de man die voor zijn boek Engeland vele malen doorkruiste en honderden migranten sprak, gaat nu voor het eerst van zijn leven falafel eten. Het bevalt. Goodhart erkent dat er overtuigend onderzoeksbewijs is dat migratie goed is voor de nationale economie, maar dat geldt niet voor alle migratie en niet voor iedereen. 'De lagere klasse verliest. Met het verdwijnen van de industrie zijn deze mensen gemarginaliseerd geraakt. Tegelijkertijd verschoof de elite haar zorg naar de minderheden.' De lagere klasse voelt zich in de steek gelaten. Aan het eind van zijn boek waarschuwt hij voor Nederlandse toestanden, refererend aan het succes van Wilders. Nu aarzelt hij: 'Ik ben geen onheilsprofeet.' Nietemin: 'De opkomst van de UKIP is nieuw. De Tories hebben nooit eerder concurrentie gehad van rechts. Ook als de UKIP electoraal niet succesvol is – wat ik verwacht; dat mensen hun stem in peilingen aan UKIP geven is een protest – is de partij invloedrijk door de druk op de Conservatieven.'

Goodhart's pleidooi om 'kalmer aan te doen' met de immigratie komt ook voort uit een meer algemene bezorgdheid over verlies aan gemeenschapsgevoel, zowel lokaal als nationaal. In zijn boek wijdt hij vele pagina's aan de integratie van oude en nieuwe migranten en wekt hij de indruk te willen bewijzen dat die mislukt is, maar voor

Engeland kent een gestage immigratie sinds de Tweede Wereldoorlog, voornamelijk uit de voormalige koloniën. De laatste tien jaar is er sprake van een enorme versnelling. Op dit moment is van de bevolking 7,7 procent 'Aziatisch', met de Indiërs als grootste groep (2,6 procent), daarna Pakistanen (2,1 procent) en Bengalezen (0,8 procent). Verder is 3,3 procent 'zwart', dit zijn voornamelijk Afrikanen (1,8 procent) en Caribiërs (1,1 procent). In Nederland is de verhouding wit-zwart vergelijkbaar, al is onze terminologie anders. Ongeveer 11 procent van de Nederlandse bevolking is niet-westers allochtoon. De grootste minderheden zijn de Turken (2,3 procent), Marokkanen (2,1 procent) en Surinamers (2,0 procent).

‘Anders dan de voorstanders van onbeperkte migratie denken, is de absorptiecapaciteit van de samenleving niet onbeperkt’

Nederlandse begrippen is ze jaloersmakend goed. De Indiërs, de Aziatische Afrikanen en de Chinezen presteren in werk, inkomen en opleiding gemiddeld beter dan de witte Britten, de zwarte Afrikanen ongeveer even goed. De Pakistanen en Bengalezen doen het minder, vooral op werk en inkomen, maar Goodhart stelt vast dat deze groepen – anders dan de stedelijke Indiërs – afkomstig zijn van achtergesteld platteland, en in vergelijking met laaggeleide Britten doen ze het beter.

De Caribiërs zijn een verhaal apart. Terwijl de mannen het gemiddeld slecht doen omdat een naar verhouding groot aantal afhaakt in het onderwijs en opduikt in de criminaliteitsstatistiek, doen de vrouwen het juist goed. En cultureel zijn de Caribiërs in Engeland de meest geaccepteerde en geïntegreerde groep, wat bijvoorbeeld te zien is aan het zeer hoge aantal gemengde huwelijken (50 procent) en de populariteit van de *black ghetto*- en rastacultuur bij witte jongeren.

Discriminatie en vooroordelen zijn sterk verminderd en openlijk racisme is nagenoeg verdwenen, zo toont Goodhart aan. Slechts 6 procent van de bevolking zegt geen buurman van een ander ras te willen hebben. In enquêtes zegt 50 procent van de witte Britten vrienden met een andere etnische achtergrond te hebben, bij etnische minderheden is dat 70 tot 80 procent.

Toch maakt Goodhart zich zorgen, hij ziet segregatie. ‘De geschiedenis leert dat er twee trajecten van integratie zijn. De eerste is die van de Ieren, die vonden zowel sociaal-economisch als cultureel aansluiting. Dit is de weg die de Caribiërs en zwarte Afrikanen ook volgen. De andere is die van de joden, die wel economisch mee gingen doen maar cultureel apart bleven, en dat is nu de manier waarop de hindoe- en sikh-Indiërs het doen.’ Grote aantallen Bengalezen, Pakistanen en Somaliërs zitten op het derde traject van non-integratie. Zij wonen in steden als Birmingham, Oldham, Bradford, Rochdale, Leicester en Londen in specifieke wijken bij elkaar, waar parallelle samenlevingen ontstaan. In plaats van een veilige springplank wordt de groep dan een gevangenis.

St. George

We hebben bij onze Syriër een *mezze* besteld en even later staat de tafel vol kleine hapjes. Goodhart laat zich het Oriëntaalse eten goed smaken, maar is niet onder de indruk van het succes van diversiteit. Hij ziet ook in de schijnbaar geslaagde gemengde wijken toenemende culturele segregatie. Het belangrijkste signaal is de groei van het aantal zwarte en witte scholen. ‘Het is mooi als mensen elkaar ontmoeten bij het winkelen en op het werk, maar voor de rest leeft men langs elkaar heen. Er is acceptatie,

geen samenleven. Als men elkaar werkelijk zou vertrouwen, zouden ze hun kinderen niet naar eigen scholen sturen.’

Uiteindelijk is dit de kernboodschap van zijn boek: de snelle, massale migratie ondergraaft een gevoel van burgerschap en gedeelde nationale identiteit en daarmee de bereidheid om voor elkaar te zorgen. ‘Door apart te leven, vermindert de bereidheid de verplichtingen te accepteren die men in een verzorgingsstaat ten opzichte van elkaar heeft.’ En omgekeerd: de wederzijdse verplichting vermindert de acceptatie van nieuwkomers. ‘Anders dan de voorstanders van onbeperkte migratie denken, is de absorptiecapaciteit van de samenleving niet onbeperkt.’ Kan integratiebeleid die absorptiecapaciteit vergroten? Goodhart houdt de boot af: ‘Integratie gaat informeel, niet via beleid. De Britse traditie is dat migranten en hun kinderen dat zelf doen.’ Toch vindt Goodhart dat het beter kan, met name door spreiding in wonen en onderwijs, en meer aandacht voor Engels leren. Hij doet voorstellen ter versterking van een gedeelde nationale identiteit: aandacht voor de Britse geschiedenis, ruimte voor nationale trots en meer nationale rituelen, om te beginnen een nationale feestdag (St. George’s day). Boven alles verlangt hij een nationaal project, een Britse droom die een gedeelde missie geeft.

Ik stap op de bus en laat de stad langzaam aan me voorbijtrekken. De verschillen tussen sjofole en welvarende buurten springen meer in het oog dan verschillen in etnische diversiteit. Ik herinner me dat Gidley de etnische segregatie en het ‘verlies aan vertrouwen’ relativeerde. ‘Als er zorgelijke segregatie is, dan is het die tussen arm en rijk.’

Het is druk, bij de haltes zijn veel in- en uitstappers. Het dringt tot me door dat het begrip ‘openheid’ steeds terugkomt in wat ik hoor, zie en lees over Engeland. De openheid van de grenzen, de openheid van de publieke voorzieningen voor migranten, de economische openheid die nieuwkomers veel kansen biedt, zeker in Londen. De openheid van de Britten zelf, die met vallen en opstaan de diversiteit hebben omarmd. Het enige wat dichtzit, is de discussie over immigratie. Of dichtzat – de deksel is eraf, de partijen vliegen elkaar nu in de haren over baten en kosten. Gidley: ‘Ze gooien met statistieken naar elkaar. Dat werkt niet. Wat nodig is, is een echt gesprek.’ ‘Een openhartig gesprek’, zegt Goodhart, ‘zonder angst iets verkeerd te zeggen.’ En waar moet dat gesprek over gaan? Over samenleven, zegt Goodhart. Over de zorgen van mensen, zegt Gidley.

Op mijn logeeraadres krijg ik van een Engelse kennis, een keurige dame van 72 jaar, een kaartje om me succes te wensen op mijn zoektocht. Ze doet haar eigen analyse erbij: ‘Het probleem ligt bij de aantallen. De hugenoten, later de joden en recent de Aziaten en Afrikanen waren allemaal een plus. Nu is het gewoon te veel: te veel voor de scholen, te veel voor ziekenhuizen, te veel voor de arbeidersbuurten.’ Gidley knikt als ik het hem laat lezen: ‘That sums it up.’

Jelle van der Meer is
freelance journalist.